

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
Београд
411-59/2023

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 26940 датум: 18. октобар 2023. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ
МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ
МОНИТОРИНГ ЗАВОДА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Извештај о посети Окружном затвору у Краљеву

Београд, октобар 2023. године

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсменима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији, Одбор за људска права Ваљево и Кликаktiv – Центар за развој социјалних политика.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међ. уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међ. уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен у "Сл. гласнику РС", бр. 82/22.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТИ

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

УСТАНОВА	Окружни затвор у Краљеву
ВРЕМЕ ПОСЕТЕ	27. септембар 2023. године
ОСНОВ ПОСЕТЕ	Послови НПМ, у складу са чланом 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Провера постојања појаве тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТЕ	Тематска
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Ненајављена посета
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
САСТАВ ТИМА	др Наташа Тањевић, заменица заштитника грађана и руководитељка НПМ др Мира Петровић, лекар специјалиста психијатрије

1.2.2. ТОК ПОСЕТЕ

НПМ је посету Заводу обавио у складу са претходно утврђеном методологијом која је развијена ради остваривања циља посете, односно провере постојања појаве тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака. Методологијом је предвиђено да НПМ разговара са лицима лишеним слободе која су у већем ризику од лошег поступања – лица која се налазе у затвореном одељењу завода и на извршењу дисциплинских и посебних мера за одржавање реда и безбедности у заводу, да оствари увид у евиденције и другу документацију о притужбама чији је предмет тортура или друго лоше поступање, примени мера принуде, повредама лица лишених слободе и другим ванредним догађајима, као и да обави појединачне разговоре са лицима која су учествовала у догађајима који носе ризик од злостављања.

Посета је обављена у неколико фаза:

Фаза I: Разговор са руководством

Посета је започета разговором са управником Завода и начелником Службе за обезбеђење. Вођа тима је указао на мандат НПМ, представио чланове тима за посету и опште циљеве који се желе постићи, принципе поступања и план посете Заводу.

Фаза II: Увид у документацију

У оквиру ове фазе посета је обухватила разговоре са руководиоцима области рада у Заводу и увид у документацију која се односи на притужбе лица лишених слободе, примену мера за одржавање реда и безбедности у заводу, ванредне догађаје и повреде лица лишених слободе. Посебну пажњу НПМ је посветио начину лекарског прегледа након употребе мера принуде у Заводу.

Фаза III: Разговори са лицима лишеним слободe

НПМ је обавио ненадзиране разговоре са осуђеним лицима разврстаним у затворено одељење Завода.

Фаза IV: Завршни разговор са руководством

Посета Заводу окончана је разговором тима НПМ са руководством Завода. Тим је указао на основне утиске о посети, пре свега о поштовању права лица лишених слободe и другим најважнијим налазима из посете.

1.2.3. САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Управа Завода и сва службена лица остварила су пуну сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави своју дужност.

Запослени су показали кооперативност, дали одговоре на сва постављена питања, тиму НПМ су омогућили приступ свим просторијама, увид и фотокопирање тражене документације. Омогућен је и несметан и ненадзиран разговор са лицима лишеним слободe по избору чланова тима НПМ.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

2.1. СТАЊЕ НА ДАН ПОСЕТЕ

На дан посете у ОЗ Краљево је било укупно 65 лица лишених слободе, од којих 32 на извршењу мере притвора, 26 на извршењу казне затвора и шест прекршајно кажњених. У дану посете није било лица лишених слободе који су одбијали храну, воду или лечење. Такође, у дану посете није било ни лица према којима се примењују мере принуде издвајање или везивање кожним каишевима, као ни оних према којима се примењују посебне мере смештај у посебно осигурану просторију, смештај под појачани надзор или усамљење. Није било ни лица на извршењу дисциплинске мере упућивање у самицу.

2.2. ТРЕТМАН У ЗАТВОРЕНОМ ОДЕЉЕЊУ

Од укупног броја лица која се налазе на издржавању казне затвора, 12 осуђених је разврстано у затворено одељење. Ова лица смештена су у две спаваонице, по шест лица. Осуђена лица у овом одељењу у највећем броју нису радно ангажована, јер према службеним наводима, за наведено не постоје могућности у заводу, с обзиром на то да постоје само два радна места у кухињи и једно у вешерају. С тим у вези, поједини осуђени који су у овај завод премештени из КПЗ Ниш, без обзира на боље услове смештаја, премештај доживљавају као погоршање свог положаја, имајући у виду управо чињеницу да у КПЗ Ниш постоје услови за радно ангажовање.

Имајући разумевање за чињеницу да је у заводу тешко обезбедити услове за радно ангажовање што већег броја осуђеника, **НПМ ипак сматра да Завод треба да уложи додатне напоре у правцу стварања наведених услова.** Ово посебно имајући у виду да је рад осуђеног саставни део програма поступања, те да је сврха рада да осуђени стекне, одржи и повећа своје радне способности, радне навике и стручно знање како би му се омогућили услови за успешну реинтеграцију.

Од осталих активности, осуђена лица имају могућност боравка на свежем ваздуху у трајању од два часа, играња стони тениса, и боравка у ТВ сали, односно дневном боравку. Међутим, поједина лица су се пожалила тиму НПМ да им није омогућено да трче и вежбају током боравка на свежем ваздуху. Према службеним наводима, разлог за наведено произлази из чињенице да се изводе грађевински радови на фасади, а услед којих је и простор за шетњу и вежбање привремено ограничен на мањи простор.

Похвална је чињеница да се у заводу спроводи Општи когнитивно-бихејвиорални програм као и Специјализовани програм за групни рад са зависницима од дрога, те је у периоду од 1. јула 2023. године до 30. септембра 2023. године ове програме похађало осам осуђених лица из затвореног одељења, од чега је једно лице одустало од учешћа у програму, три лица су успешно завршила учешће у програму док су 4 лица наставила учешће у програмима.

Најзад, осуђена лица са којима је НПМ обавио разговоре указала су и на чињеницу да у заводу не постоји просторија за тзв. брачне посете, односно да им није им омогућено да остварују право на посету у посебној просторији. С тим у вези, **НПМ указује на чињеницу да Управа за извршење кривичних санкција треба да обезбеди услове за остваривање права осуђених лица која су им загарантована Законом о извршењу**

кривичних санкција и Правилником о кућном реду казнено поправних завода и окружних затвора, укључујући и право на посету у посебној просторији.

Заштитник грађана посебно указује на чињеницу да је за осуђене веома важно да одрже релативно добар контакт са спољним светом и да их у томе треба охрабривати у оквиру законом прописаних ограничења. Посебно, посете брачног друга и деце представљају најбољи начин одржавања везе осуђеног са породицом.

2.3. ВАНРЕДНИ ДОГАЂАЈИ

Документација у коју је тим НПМ извршио увид садржи извештаје о ванредном догађају који се подносе начелнику Службе и управнику, обавештења ОПЦ, који се достављају ажурно – истог или следећег дана, писмене изјаве лица лишених слободе, евентуалне предлоге за покретање дисциплинских поступака и друго. Предметни догађаји су у службеним извештајима и белешкама детаљно описани. Јавно тужилаштво се обавештава у свим случајевима када постоје основи сумње да је извршено кривично дело.

Од почетка 2023. године до дана посете евидентирано је укупно 18 ванредних догађаја, од којих се у једном случају радило о међу-осуђеничком насиљу, док је у осталим случајевима углавном било речи о самоповређивању, оштећењу имовине и сл. У једном случају наведено је да је лице ступило у штрајк глађу, при чему лице није желело да наведе разлоге за ступање у штрајк. О штрајку је обавештен лекар који је свакодневно пратио здравствено стање именованог.

2.3.1. МЕРЕ ПРИНУДЕ

Од почетка 2023. године до дана посете евидентирано је 7 употреба мера принуде, пре свега издвајање, а у једном случају евидентирана је примена мере принуде физичка снага и везивање кожним каишевима (фиксације). Према службеним наводима, реч је о лицу које има менталне сметње, које је ударило главом о сто и ормар и које је испољавало понашање које је захтевало преглед психијатра. Након што је лекар специјалиста психијатрије прегледао лице, предложио је непрекидно праћење и везивање у трајању од 24 сата, уз напомену да се именовани одвеже приликом обедовања или обављања физиолошких потреба. Из документације произлази да је фиксација започета у 13:45 часова, а да је након контролног прегледа осуђени одвезан у 18:05 часова. Тим НПМ није могао да обави разговор са наведеним лицем јер се исто у тренутку посете није налазило у заводу.

Увидом у документацију о неколико случајева примене мера принуде, утврђено је да се о примени мера састављају извештаји припадника Службе за обезбеђење који су мере применили, да се лица над којим су мере примењене воде на обавезне лекарске прегледе (одмах након примене мере и поновљени преглед у прописаном року) и о томе састављају извештаји и да се извештаји Службе за обезбеђење и Службе за здравствену заштиту достављају управнику Завода. Напослетку, о овим догађајима се обавештава и ОПЦ, у оквиру извештавања о ванредним догађајима, а о примени мера принуде према притвореницима се обавештава и поступајући суд.

2.4. ПОВРЕДЕ

Завод има једног лекара и једног медицинског техничара у сталном радном односу, док је лекар специјалиста психијатрије ангажован на основу уговора о делу у заводу и у исти долази једном недељно а по потреби и чешће.

Према службеним наводима, а и на основу увида у документацију, може се уочити да се све повреде лица лишених слободе описују, уцртавају у шематски приказ тела и фотографишу, као и да се уносе наводи лица о начину настанка повреда. Најзад, лекар у извештаје уноси и своје мишљење о повезаности навода о начину настанка повреда и констатованих повреда.

Увидом у поједине извештаје утврђено да се прегледи након примене мера принуде обављају у законом прописаним роковима и интервалима, односно непосредно након примене мере, као и између дванаестог и двадесетчетвртог часа од примене мере принуде.

Према наводима лекара, о уоченим повредама обавештава се управник. Према утврђеној процедури, о повредама за које се сумња да су настале насилно, или лице наведе да је према њему извршено насиље, се обавештава јавно тужилаштво.

Према наводима лекара, као и лица лишених слободе прегледима не присуствују службеници обезбеђења.

2.5. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

Лица лишена слободе са којима је НПМ обавио разговоре нису имала примедби на поступање службеника Завода према њима. Наводили су да према њима нису биле примењиване мере принуде и да им није познато да су примењиване према било ком лицу нити да је ико био изложен недозвољеном поступању командира на било који начин.